

Hogyan tanultam meg hallgatni?

Egy beszélőművész vallomásai

Tanulmányaim befejezése után első munkahelyemen, a Csend- és Végrendelet Ügyi Hivatalban, rövidebb nevén a CSEVÜHI-ben, az illendőség szabályai szerint az idős személyzeti osztályvezető kíséretében szűkszavúan és gyanútlanul bemutatkoztam elég barátságtalannak látszó, sőt kifejezetten mogorva újdonsült főnökömnek:

- Hóka vagyok...

Mire neki rögtön felcsillant a szeme, majd váratlanul támadt rokonszenvvel visszakérdezett:

- Hóka?

- Igen, Hóka. Hóka János - tettem hozzá a keresztnévemet is, minden további félreértés eloszlatása végett.

- Szóval maga is haccsol - állapította meg most már kérdés helyett váratlan hangulatváltással és alig leplezett jóindulattal a főnök.

Elsőnek nem tudtam mire vélni a dolgot, azon az egyértelmű tényen kívül, hogy nyilván nehézségei vannak az r kiejtésével, és hogy számomra ismeretlen okból rólam is ugyanezt feltételezi. Aztán lassanként mindenre fény derült...

Először is arra, hogy a főnököt igazából Rókának hívják, amit fent említett beszédfogyatékosága miatt ugyanúgy ejt ki, mint az én nevemet. Aztán meg arra is hamarosan fény derült, hogy az ő keresztnéve is János, akárcsak az enyém. A névrokonság már némi magyarázatul szolgált váratlanul támadt szimpátiájának, ám ez még nem lett volna elég ahhoz, hogy bevágódjak nála. Nem bizony. De a főnök a vélt névazonosságon túl vélt raccsolásomat hallva nemcsak a névrokont, hanem a sorstársat is örömmel fedezte fel bennem, hiszen beszédhibája miatt minden hatalma ellenére is kirekesztettnek, sőt a háta mögötti folytonos gúny tárgyának érezhette magát azon a szemétdombon, ahol, ha hamisan is, de ő kukorékolhatott a lehangosabban. A félreértésben persze annak is szerepe lehetett, hogy a később és fokozatosan megismert képességeiből ítélve az olyan egzotikus és ritkának mondható szó, mint az én nevem nyil-

ván elő sem fordult a szótárában. Így a vélt névrokon és sorstárs feletti ösztönös és jogos öröme mellett gyér szókinccse is nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a kegyeibe fogadjon. Hiába, a szerencséhez nagyon sok körülménynek kell egybejárnia, és még akkor sem biztos, hogy igazából szerencséje van-e az embernek...

Egyébként a főnök nyelvi korlátaira jellemző, hogy egész munkáját, a cég teljes irányítását két bűvös szóval és annak vonzaskörzetével végezte. Ez a két szó ráadásul a probléma és a próbálni volt, amelyeknek r hangját a nevében h-val pótolta, itt azonban egyáltalán ki sem ejtette, hanem így mondta: probléma, próbálni. Mint én két-három éves koromban a kokodilt neveztem az állatkertben. Na szóval, ha valami gond merült fel a munkában, vagy érdeklődött valami iránt, ezt kérdezte:

- Mi a probléma?

Rosszallásának, aggodalmának kizárólag így adott hangot:

- Ez nagy probléma.

Helyeselni, megnyugtatni, beleegyezni pedig így szokott:

- Nem probléma.

Valaminek az elvégzését pedig ezzel sürgette:

- Meg kell oldani a problémát - vagy így:

- Meg kell próbálni.

És ha a szigorú, főnöki hang helyett lezserebb stílust akart megütni, még bizalmaskodni is így bizalmaskodott:

- Probléma egy se.

Sőt még ennél is tovább tudott menni, ha már végképp eleresztette magát:

- Probléma egy szál se.

Egy súlyosabb döntés előtt pedig ezzel fitogtatta szónoki képességeit:

- Póba szevencse!

A szerencsében v-t ejtett az r helyett, és később, kiejtésének minden kacska-ringóját kitanulva, bizony oda kellett figyelnem ezekre az apróságokra, mert néhány magas beosztású raccsolóval együtt, akik odafentről hébe-hóba felbukkantak körülötte, nagyon következetesek voltak, és szinte kinézték maguk közül, és gyanúsnak találták azt, aki akár egy hibát is elhibázott. Tiszta szerencse, hogy valamennyien kevés szóval éltek, így aztán viszonylag könnyen és hamar sikerült tökéletesen elsajátítanom a nyelvüket.

De visszatérve a főnökhöz, a boldogtalan ahelyett, hogy számára legalább valamivel alkalmasabb szavakat keresett volna, inkább még maga alatt vágta a fát, ami az én személyem félreismerésén túl önismeretének teljesen hiányát is ékesen bizonyította.

Száz szónak is egy a vége, kiaknázva a bemutatkozásomon szerzett tapasztalatokat, nem tudatosan, csak ösztönösen és abból kiindulva, hogy kezdőként, egy új helyen mindenhez alkalmazkodnom kell, és hogy egy főnöknek mindig igaza van, belementem a játékba. Amellett persze akkor még ifjú és bohó voltam, nemigen volt bennem semmiféle félsz, és még élveztem is, hogy az akko-

ri stílusommal élve, bolondot tudok csinálni ilyenféle lökött muksókból. Szóval attól kezdve folyamatosan raccsolni kezdtem, mintha így születtem volna. És ezzel csináltam meg ott kicsiben a szerencsémet, ezzel fogtam meg az Isten lábát. A kollégáknak nemigen tűnt fel a dolog, hiszen senkit nem ismertem azelőtt, pontosabban senki nem ismert azelőtt, és valójában senki nem tudta, hogy igazából raccsolok-e, vagy sem. Minél több munkamegbeszélést folytattam új és első főnökömmel, annál inkább növekedett a belém vetett bizalma, méghozzá nem utolsósorban az én raccsolási technikám fejlődésével egyenes arányban, és ennek eredményeként a személyzeti osztályvezető már régen időszzerű nyugdíjazása után hamarosan a személyzeti ügyek élén találtam magam. Itt aztán az irataimon simán el tudtam végezni azt az egybetűs névváltoztatást, ami karrierem adminisztrációs biztonságához kellett. Vagyis a személyi kartonjaimon Hókából Rókává lettem. Persze amikor délután négy óraker kiléptem a munkahelyem kapuján, ismét visszazökkentem a normális beszédmódbamba, és ismét Hóka lett belőlem.

Telt-múlt az idő, mint a mesékben. Én éltem, mint hal a vízben, a főnök is csak alig változott valamit. Az idő múlásával nyelvi repertoárja csupán egyetlen töltelékszóval bővült, és ez a szó az izé volt. Amint elejtett megjegyzéseiből kiderült, odafentről egyre gyakrabban jártak a nyakára, hogy a cég vezetéséhez ötletekre, gondolatokra és elképzelésekre is szükség volna, mert egyre többen, és egyre hangosabban hágják át a csendrendeleti szabályokat, nem is szólva arról, hogy évről évre egyre aggasztóbb mértékben emelkedik azoknak a száma, akik kibújva állampolgári kötelezettségük alól, végrendelet nélkül merészelnek meghalni. Márpedig ha ez így megy tovább, előbb-utóbb megnézhetjük magunkat. Ám ő az esetleges ötletek, gondolatok és elképzelések kifejtésében az izénél tovább nemigen jutott.

- Izé - kezdte a mondanivalóját a főnök a vészhelyzet miatt összehívott rendkívüli gyűléseken, aztán megakadt, majd némi tétovázás után eljutott a problémáig, onnan a póbáig, amiből már nem tudott kievickélni. Az izé körüli nyökögést idővel úgy kezdte nyújtani, mint a rétestésztát: előbb *akkor izé*, később: *na, akkor izé*, legvégül pedig: *na, hát akkor izévé* bővült, de kiszólni soha nem sült ki belőle semmi. Csak az, hogy egy szép napon felmentették, mivel továbbra is egyre többen és egyre hangosabban hágták át a csendrendeleti szabályokat, és egyre tovább emelkedett a végrendelet nélkül meghaltak száma. Szóval a főnököt felmentették, vagyis ahogy akkoriban mondták, érdemei elismerése mellett és az én legnagyobb bánatomra, más fontos munkakörbe helyezték. Naná, hogy nekem nem tetszett a dolog, hiszen én a jól bejáratott raccsolással és az ölembe hullott kényelmes osztályvezetői állással nagyon is meg voltam elégedve, és nem óhajtottam semmiféle változást. Érdekeltek is engem a csendrendelet meg a végrendelet körüli anomáliák! Pedig a változás, pontosabban a főnökváltás bekövetkezett, és én szívszorongva vártam, hogy vajon miféle embert varrnak a nyakunkba.

Aztán, amikor bemutatkozott az új góré, nem akartam hinni a fülemnek. Mert akár hiszik, akár nem, ez úgy hadart, hogy komoly munkába került, amíg

az ember kikövetkeztette, mit is akar tulajdonképpen mondani. Szünetet sehol nem tartott, szavait, mondatait végeláthatatlan hosszúságban fonta egymásba, közben még levegőt sem vett, a mindenkori hallgatóság fantáziájában bízva sok mindent ki is hagyott, és aki egyáltalán követni tudta, az is csak sejtette, mint macska az esőt, hogy hová akar kilyukadni. Először még a nevét se tudtuk volna meg, azt is úgy elszaporázta a bemutatkozásakor, szerencsére jött vele a központból egy kísérő, úgy is mondhatnám tolmács, aki mindent eligazított.

Na ennél aztán nem megyek semmire a fáradságosan betanult raccsolással, állapítottam meg lelombozódva. A magam észjárásából kiindulva arra gondoltam, hogy ha ez egy hozzá hasonló hadaróra bukkan, vagy maga mellé veszi azt a tolmácsot, aki elkísérte, úgy kívág engem a bizalmi állásomból, mint a huszonegyet. Mondom, a magam észjárásából kiindulva gondoltam ezt, és ezzel az észjárással rögtön arra is rájöttem, hogy ez a hadaró nem lehet senki más, csak én.

És ennek a magabiztosságomnak volt is némi alapja. Tudniillik már a csodával határos felemelkedésem kezdetének kezdetén szeget ütött a fejembe, hogy milyen könnyen el tudtam sajátítani a raccsolást, milyen tökéletesen csinálom, és hogy mennyire nem fogott senki sem gyanút. Vagyis hogy érzésem van egy beszédhiba utánzásához. Ez kíváncsivá tett, és odahaza, üres óráimban tovább próbálkoztam. Mit mondjak? Az eredmény engem is lenyűgözött.

Arról már mindenki hallott, hogy a kétségbeesett anyák milyen praktikákkal, mondókákkal, fogorvosi beavatkozással, logopédussal próbálják rendbe hozni gyerekeik beszédhibáját, vagy hogy nagy szónokok a nyelvük alá kavicsot meg más egyebet téve szabadultak meg hadarásuktól, dadogásuktól meg egyéb nyelvi nyavalyájuktól. Nekem a megtanulásukhoz nem kellett ilyen segéd-eszközök. Kisült, hogy tökéletesen tudok hadarni, selypíteni, pöszén beszélni, hebegni-habogni, dadogni, gügyögni, gögicsélni. Vagyis utánozni mindenféle beszédhibát, illetve a még tökéletlen gyerekbeszéd minden fogyatékoságát. Ezt a bennem szunnyadó képességet nemcsak felfedeztem, hanem a magam, később pedig a mások mulattatására csiszolni is kezdtem, és majdnem művészi tökélyre emeltem. A mások mulattatásán elsősorban a viccesélést értem. Azelőtt álomban sem hittem volna, hogy mennyi vicc van raccsolókról, hadarókról, dadogókról. Ezeket mind gyűjteni kezdtem, betanultam őket, mint a megszállott versmondó a legszebb verseket, és ha alkalom nyílt rá, elő is adtam őket, először szűkebb baráti körben, később az ismerősöknek, legvégül pedig már a munkahelyemen is. A legnagyobb sikereimet kétségtelenül a dadogós vicceimmel értem el. De nem azért, mert a dadogás utánzásában voltam a legjobb. Nem. Hanem egyszerűen azért, mert amint rájöttem, a dadogás a legálásabb beszédhiba, azt lehet a legjobban kifigurázni. Szóval ezekkel a dadogós viccekkel értem el a legnagyobb sikereimet. Volt közöttük egészen rövid, az egyiknek például az a poénja, hogy a dadogós két kiflit kér a kenyérboltban, de mivel a két kiflit nem tudja kimondani, hosszú küszködés után dühösen azt mondja.

- A francba, egy zsemlye is jó lesz!

Pedig utálta a zsemlyét.

És voltak közöttük jóval hosszabbak is, mint például az egyik kedvencem, amivel mindenkit levettem a lábáról. Ez önmagában is olyan, mint egy kis komédia vagy bohózat, csak akkor működik, ha minden a helyén van, ha minden pontosan passzol, de akkor aztán az ember csak úgy dől a nevetéstől, akkor nem tud neki ellenállni se a hallgató, de még az előadó sem, mint ahogy most sem tudok ellenállni, és el kell mondanom az egészet. Na szóval, a dadogós bemegy az étterembe, és hívja a pincért:

- Pi-pi-pi-pincér!

- Te-te-te-tessék pa-pa-pa-rancsolni.

- Ké-ké-kérek e-e-egy é-é-étlapot.

- Rö-rö-rögtön ho-ho-zom.

Persze a dadogós rögtön gyanút fog, és megkérdezi:

- Pi-pi-pi-pincér! Ma-ma-maga u-u-ugrat e-e-engem?

- D-d-dehogy ké-ké-rem. É-é-én i-is da-da-dadogok.

Közben jön egy másik vendég, és odaszól:

- Pincér! Kérek egy étlapot.

A pincér meggondolatlanul visszaszól:

- Rögtön hozom, kérem.

Mire a dadogós persze felháborodik:

- Pi-pi-pi-pincér! Ma-ma-maga mé-mé-mégis csa-csa-k u-u-ugrat e-e-engem.

- De-de-hogy ké-ké-rem! A-a-azt a-a-a má-má-másikat u-u-ugratom.

Ezeket a vicceket még a raccsoló főnök idején kezdtem el terjeszteni szeltemben-hosszában, és néha egy-egy óvatlan pillanatban egy-egy raccsolóst és selypítőst is közéjük csempészttem, amivel nemcsak a hitelességemet alapoztam meg a gyanakvó, a raccsolásomban vagy annak erkölcsi jogosságában kételkedő munkatársaim között, hanem bizonyos hőssé is nőttem a szemükben. Hiszen sokan joggal vélhették bennük felfedezni a cinkos összekacsintást a hatalmaságok háta mögött.

Szóval a dadogós vicceimmel arattam a legnagyobb sikereimet, és most, tessék, egy hadaró főnököt varrtak a nyakamba. De megoldottam a dolgot, és miután elhatároztam, hogy bizalmi állásom megőrzése érdekében az a hadaró nem lehet senki más, csak én, már a bemutatkozó beszélgetéstől kezdve vígan hadartam, és csakhamar úgy bebetonoztam magam kényelmes kis hivatalomba, mint annak a rendje, sőt a számrálétrán tovább emelkedve osztályvezetőből főosztályvezető lettem. Pedig a hadarós főnök keményebb dió volt, mint a raccsoló, és sokan áldozatául is estek új stílusának. A legtöbbjüket azért tette lapátra, mert mint mondta nem bírták az új kihívások megoldásához szükséges gyorsabb munkatempót, de a legfurcsább egy régi bútordarabnak, a titkárnyőjének az esete volt. Az értekezleteken akkoriban még gyorsírással készítették a jegyző-

könyv anyagát, de ezt a felgyorsult tempót a sokat próbált titkárnő sem bírta, és hibát hibára halmozott. Egy alkalommal a főnök valami nehéz ügy megoldására a központtól egy szakértőkből álló csoportot kért, amiből aztán a feliratan *egy szekér tökből álló csoport* lett, az esetből pedig botrány, amiért így mer packázni a feletteseivel, és csúfot űz belőlük. A botrány elsimulása után a főnök hadarni továbbra is vígan hadart, csak a titkárnőt cserélte ki egy másikra, aki fantáziadúsabb, rámenősebb fajta volt, bátran rákérdezett minden elhallásra, és esténként egyre gyakrabban böngészték át kettesben a kényesebb, érzékenyebb pontokat a jegyzőkönyvben, és a jegyzőkönyvön kívül is.

Megint telt-múlt az idő, megint csak tovább nőtt a csendrendeletet megszegők száma és hangereje, megint többen haltak meg végrendelet nélkül, mint azelőtt, ezért a hadarós főnöknek is kitelt a becsülete odafent, amibe a titkárnővel folytatott esti böngészések is belejátszottak, és jött az újabb, akit én már teljes fegyverzetben várhattam. Hiszen ez az újabb, immár harmadik főnök... dadogott. Kezdetben gyanakodva fogadta dadogásomat, mint abban az éttermi viccben az a vendég, ám én a pincérrel ellentétben olyan tökéletesen végeztem a dolgomat, azaz olyan tökéletesen dadogtam, és annyira ügyeltem minden apró részletre, hogy hamarosan őt is könnyedén az ujjam köré tudtam csavarni.

Igen, könnyedén. Mert közben még valami nagyon fontos dologra is rájöttem. Mégpedig arra, hogy a raccsoló, a hadaró és a dadogó főnök eredetileg valószínűleg nem is beszédhibásnak született, hanem a kor gyermekeként egyszerűen csak a kor beszédmódját tanulta meg, ezt gyakorolta be majdnem úgy, mint más megfontolásból én. Az elsőt a maga rendkívül csekély szókinccsével a hozzá hasonlóan kezdetleges, három-négy szavas, gyermeteg világ szülte, amely időnként még raccsolt is. A második, a maga hadarásával minél gyorsabban túl akart lenni a három-négy szóból nagy nehezen felfújt és összetákolt ideológián, aminek se füle, se farka nem volt. Ezért sietett élni, mint aki tudja, hogy már kevés van neki hátra, mert ez a felfújt ideológia előbb-utóbb úgy kidurran, mint a disznóhányag a mesében. A harmadik dadogása pedig azt jelezte, hogy hiába erőlködik, már az a kevés mondanivaló is kifogyott, és a semmiről csak hebegve-habogva tudott beszélni.

Ahogy kezdett összeállni a kép szerencsétlen sorsú, fogyatékos főnökeimről, úgy lassanként minden más is a helyére került. Helyére került a leváltásuk, ami mindig a legfelső szintű kongresszusaik után következett be, ahol még a kezdet kezdetén szentesítették az eszme szűkszavú gyermetegségét, majd utána a szűkszavú gyermetegségről a gyors elhadarására, végül a gyors elhadarásáról az eldadogására való áttérést. És helyére került az én szerepem is. Engem valójában nem is sorstársuknak, hanem nyelvtársuknak tekintettek, mert nemcsak kénytelen, de képes is voltam folyton alkalmazkodni hozzájuk, és azonosulni velük. Ez volt az én életáldozatom az érvényesülésem vagy egyszerűen csak a fennmaradásom oltárán. A korpa közé keveredtem, de a disznók azért nem ettek meg. Mások beléptek a változó nevű pártjaikba, szakszervezetükbe, karhatalmukba, kora iskolás koruktól kezdve a különböző ifjúsági szervezeteikbe. Megint má-

sok besúgóok lettek. És akadtak olyanok is szép számmal, akik az élvezeteket halmozva szinte mindent kipróbáltak. Én pedig utánoztam őket: raccsoltam, hadartam, dadogtam rendületlenül. Mikor mit kellett. Csatlakoztam a nyelvi nyavalyások táborához.

Akkor váltam igazán felnőtté, mondhatnám úgy is, hogy akkor nőtt be a fejem lágya, amikor mindezeket felismertem. Pedig addigra már jól benne jártam a korban. Karrierem építése miatt családot is elég későn alapítottam, de az eszmélesem idején már volt feleségem, voltak gyerekeim. Feleségemet egyébként érdekes módon éppen a selypítéssel tudtam meghódítani: a nőügyekben félnék, félszeg ember lévén először minden színlelés, minden hátsó gondolat nélkül, a legtermészetesebb módon dadogva, majd hebegve-habogva vallottam neki szerelmet. Sikertelenül. Aztán megemberelve magamat, a normális beszédemmel ostromoltam. Mindhiába. A raccsolással kezdtem meglágyítani a szívét, amikor pedig a selypítéssel próbálkoztam, végre beadta a derekát. Ugyanis igazi anyatípus lévén, jövődöbéli férjében is a kisfiút kereste, és selypítő vállomásomnak hála, bennem találta meg, és azóta is Kisfiúnak becéz. Gyerekeinket Robertának és Róbertnak kereszteltük, ha kimondjuk a nevüket, mindig cinkosan összekacsintunk, és felidézzük magunkban a régi, szép időket, amikor szerelmesen összebújva, selypítve enyelegtünk. Ezeket a röpke visszaemlékezéseken és a legintimebb pillanataimon kívül úgy különben soha nem kevertem össze hivatali munkámat a magánéletemmel. Otthon igyekeztem mindig normálisan beszélni. De ki mivel bánik, azzal kenődik. Időnként bizony előfordult, hogy családtagjaimmal, rokonaimmal, barátaimmal is az alkalomnak megfelelő beszédhibával érintkeztem: dühömben hebegtem-habogtam, dadogtam velük, ha pedig karácsonykor, húsvétkor, születésnapon vagy névnapon ellágyultam vagy meghatódtam, akkor gyakran kaptam magam selypítésen, jókedvemben pedig olykor önkéntelenül raccsoltam.

Aztán egyszer csak megszakadt az addig oly zökkenőmentesen alakuló és felfelé ívelő pályám. Odafele nem tartottak többé legfelső szintű kongresszust, ha jól emlékszem, éppen a huszonkettediknél tartottak, a csendrendeleti törvényt módosították és enyhítették, a végrendelkezés nélküli meghalás pedig nem számított többé kihágásnak, a dadogós főnököt menesztették, és utódainak nem volt semmiféle beszédhibájuk. Igen, utódainak, mert a változások jegyében a CSEVÜHI-t két részre bontották, a Csendrendelet Ügyi Hivatalra és a Végrendelt Ügyi hivatalra. Nem mondhatom, hogy nagyon rokonszenves emberek lettek volna az új görék, sem azt, hogy nagyon örültem nekik. Hiányzott belőlük mindenféle igazodási pont, ami lehetővé tette volna velük a közös munkát, és éreztem is, hogy csak az alkalmat várják, amikor lapátra tehetnek. De én megelőztem őket. Előtte azonban még le kellett vezényelnem a kétfelé bomlott hivatalban azt a nagy munkát, aminek során minden dolgozó visszakapta a különféle tagságairól tanúskodó káderlapját, amit aztán boldogan széjjeltépve új életet kezdhetett. Én is visszajavítottam a magamén a nevemet Rókáról Hókára, ezt követően azonnali hatállyal felmondtam, kiváltottam a káderlap helyére

lépő vállalkozói igazolványomat, és a hosszú évek folyamán tökélyre vitt rendkívüli képességeim birtokában, merész álmokat szövögetve felcsaptam, vállalkozónak.

Előtte azonban számvetést végeztem, és megdöbbenő eredményre jutottam: tudtam dadogni, mint az így született, beszédhibás idióták, tudtam jól érthetően és villámgyorsan hadarni, mint a sportriporterek, orrhangon beszélni, mint egy francia, tudtam gőgicsélni, mint a csecsemő, selypíteni, mint a beszélni tanuló kisgyerek, tudtam összefüggéstelenül gügyögni, mint az őt utánzó szülők, tudtam pöszén beszélni, tudtam hebegni-habogni, mint feleléskor a rossz diák, és tudtam raccsolni hét változatban, többek között úgy, mint egy finomodó arisztokrata, mint az r-eket keményen ropogtató német, és mint egy beszélni tudó papagáj. Ezekon kívül az orvostudomány tárgykörébe tartozó, egész speciális beszédhibákat is tökéletesen visszaadtam: tudtam csak suttogva beszélni, amit mutizmusnak hívnak, úgy beszéltem az afáziát, vagyis a folyamatos szó- és hangtévesztést, mint a vízfolyás, és kísérteties, már-már hátborzongató hasonlósággal utánoztam a szótalálási nehézségekkel küszködő szélütéses betegek makogását.

A személyzeti osztályvezetőként eltöltött hosszú évek nemcsak átlagon felüli alkalmazkodóképességet alakítottak ki bennem, hanem találékonyá is tettek. És belehallgatva az új időkbe, meggyőződtem róla, hogy ilyen rendkívüli adottságokkal itt is boldogulnom kell, itt is vinnem kell valamire.

A vállalkozásomhoz ezeknek az adottságoknak először is valami nevet kellett adnom, vagyis pontosan meg kellett határoznom a szakmámat. A téma tanulmányozása során olyan furcsaságokkal találkoztam, mint műkörömépítő, kutyakozmetikus, nem is szólva az én korábbi pozíciómról, amit most humánpolitikai menedzsernek hívtak. Ezekon felbuzdulva hosszas tépelődés után a beszélőművész mellett döntöttem. Parodistának vagy előadóművésznek nem nevezhettem magam, nem is voltam az, ezekből különben is Dunát lehet rekeszteni, szemben az én párját ritkító kínálatommal. Szóval a beszélőművészt írtam bele a vállalkozói igazolványomba, ráadásul beszédművészetem tárháza közben még ki is bővült.

Még jobban belehallgatva az időkbe ugyanis azt vettem észre, hogy az új szelek új embereket sodortak errefelé, köztük sok magas állást betöltő külföldi cégvezetőt, igazgatót, menedzsert meg efféléket. Ezek közül sokan dicséretes iparkodással magyarul is igyekeztek megtanulni, és én kimondhatatlan élvezettel hallgattam őket beszélni, eközben pedig érdekes játékot találtam ki magamnak: próbáltam megfejteni, hogy ki, melyik országból jött. Hiszen egészen máshogy beszélt magyarul egy német, egy orosz, egy angol, egy francia, egy olasz, a japánokról, kínaiakról nem is szólva. Sőt nemcsak különféle képpen, hanem szinte különféle magyar nyelveket is beszéltek. Nos erre haraptam én rá, és hamarosan olyan tökéletesen beszéltem németes, oroszos, angolos, franciás, olaszos, japános, kínaias magyarsággal, hogy némi nosztalgia támadt bennem a régi hivatalom iránt, még ha humánpolitikai menedzsernek is keresztelték át:

uram Isten, milyen sokra tudnám én vinni egy ilyen külföldi főnök mellett!
Milyen sokra!

De aztán elhessegettem ezeket a gondolatokat, és inkább a névjegykártyáimat kezdtem küldözgetni minden elképzelhető helyre: rádióhoz, televízióhoz, filmstúdiókba, de még a színházakba is. Tudniillik abba a tévhitbe ringattam magam, hogy beszélőművészként az ilyen helyeken boldogulhatnak a leginkább. De nagyot kellett csalódnom. Mindenféle hercehurca után és megaláztatások közepette néhány szappanoperában, folytatásos filmsorozatokban csurrant-cseppent olykor-olykor egy szálnalmas szerep, jobban mondva egy-egy pár szavas idétlen makogás. A kutyának sem kellett a beszélőművészetem. Így aztán mielőtt még felkopott volna az állam, nagyon gyorsan feladtam művészi ambícióimat, és így kezdtem okoskodni:

Hogy én milyen tökfey vagyok! Pedig a negyedik főnököm és a tört magyarsággal beszélő külföldi menedzserek példája intő jel lehetett volna a számomra! Ebben az új világban a dadogás, raccsolás, hadarás megszűnt divatnak, megszűnt hivatalos nyelvnek lenni, az új világ már nem dadog, nem raccsol, nem hadar, és a tört magyarsággal beszélő új főnökök nem vennék feltétlenül szívesen, ha nyelvtársukként úgy beszélnek, mint ők. Szóval a dadogás, raccsolás, hadarás megszűnt hivatalos nyelvnek lenni? De hát akkor hol van? Föld hátán csak nem tűnhetett el. Hogy hol van? Hát visszaszorult a régi helyére, ahová való: a kisegítő iskolákba, pszichológiai és logopédiai intézetekbe, visszaszorult a kórházakba, szakorvosi rendelőkbe, és nekem is ott a helyem, nem pedig mindenféle ostoba filmstúdióban és szappanoperában, bolond ripacsok között.

Munkához láttam, ám most már nagyon óvatosan és körültekintően. Az első lépésben alapos terepszemlét és piackutatást végeztem a témában. Ennek eredményeként megtudtam, hogy az országban több mint háromezrezerre tehető a beszédhibások száma. Ez a rengeteg ember máris bizakodással töltött el. A nagy számok mindig hatásosak. A másfélmilliárd kínai, az ezer tó országa, a százmilliós bankbetét! Elképzeléseim még csak alaktalanul fortyogtak agytekervényeimben, de a hatalmas szám jót ígért, különösen annak tudatában, hogy hozzá jön még az a nem kevés ember, aki soha semmilyen nyilvántartásban nem szerepelt, mert szégyell elmenni bármilyen kezelésre, még választani sem megy. A piackutatás második lépésében kiderült, hogy a beszédhibás gyerekeket, vagyis a tanköteles korosztályt iskolai oktatás keretében a logopédus tanárok látják el. Ennek a területnek tehát lóttek, holott én bolond fejfel már azt terveztem, hogy itt esetleg szerencsét próbálhatnék. Hiába, a jó pap is holtig tanul, hát még a kezdő beszélőművész. A harmadik lépésben következtek a felnőttek adatai. Először ezek sem kecsegtettek sok jóval, mert egyrészt arról szóltak, hogy a legtöbb felnőttél agyvérzés, trombózis, féloldali bénulás miatt alakul ki beszédzavar - na, köszönöm szépen - másrészt pedig őket kórházban kezelik ugyancsak szakképzett logopédusok. Szóval ez sem az én asztalom, ez is foglalt. Aztán a következő nekifutásra csak sikerült! Csendes öröm járt át, amikor egy szakkikkben a nyomára bukkantam annak, hogy a felnőtt beszédfo-

gyatékosok jelentős hányada kívül esik mindenféle orvosi ellátáson, és csak magánpraxisban kezelhetik magukat. Ők azok a raccsolók, dadogók, hadarók, orrhangon beszélők, akiknek személyiségébe beleépült a raccsolás, dadogás, hadarás, az orrhangon beszélés, önbizalomhiányt, szorongást, gyengébb alkalmazkodóképességet, kiegyensúlyozatlanságot, passzivitást, pályaválasztási vagy pályaváltoztatási gondokat okozva nekik, és ezért nehezen boldogulnak a munkaerőpiacon. Akárcsak én. Pedig én csak utánzó vagyok. Na végre! Most már szimatot kaptam, most már otthon voltam! Mert sorstársként és nyelvtársként a száraz tudományos tényeken kívül azt is tudtam, hogy köztük vannak az én embereim is, akiknek, az enyémhez hasonló módon, hivatalos nyelvként valamikor a karrierjüket szolgálta a beszédhibájuk, és most egyszerre csak kolonc lett rajtuk, amit úgy szeretnének elveszíteni, mint a munkásosztály a láncait, amint azt valamikor olyan fennhangon hirdették.

A következő előkészületi lépésként a névjegykártyámon és a vállalkozásom megnevezésében végeztem el egy apró módosítást, hivatalosan beszélőművész és beszédterapeuta lettem. Fáradtságosan megszerzett ismereteim szerint ugyanis a terapeuta az, aki kizárólag a felnőttek világában fejt ki tevékenységét. Először még fontolóra vettem az eredeti beszélőművész titulus elhagyását is, de aztán ráészméltem, hogy új célközösségem körében az még hozhat is némi tekintélyt a konyhára.

Szóval a kordivatból lett fogyatékosok, vagyis a nyelvtársak maradtak meg nekem. Mert afelől egy percig nem volt kétségem, hogy a pácienseim zöme belőlük fog kikerülni. Akik ezek közül eleve annak születtek, azok a természetellenes kiválasztódás jegyében az akkor is jól működő iskolai logopédia fázisaira fittyet hányva megmaradtak beszédhibásnak, és megfertőzve az arra hajlandókat, velük együtt lettek a nyelvtársak, a kongresszusok népe. Én pedig a szekértolójuk lettem. Ezt töredelmesen és sokadszorra is be kell vallanom. A kongresszusaik pedig ahelyett, hogy törvényt hoztak volna felnőttkori gyógyításukra, inkább hivatalos rangra emelték a nyelvi nyavalyájukat. Némi elégtételt jelentett a számomra, hogy most megint hasznot reméltem belőlük, vagyis azt, hogy leendő pácienseimként jól meg tudom vágni őket, mert amint kiderült, a felnőtt logopédia, amit valamikor ebek harmincadjára hagytak, csak méregdrágán érhető el. Amiből kicsi a kínálat, és nagy a kereslet, az minden méregdrága. Hiába, a piac farkastörvényei! Hogy nem csak úgy a levegőbe beszélek, azt számszerű adatok is igazolták, amelyeknek piacfelmérési munkáim alatt utána olvastam. Ezek szerint még alig sarjadó vállalkozásom átalakítása idején a felnőtt korúak nem orvosi alapú ellátását mindössze huszonnyolc, azaz huszonnyolc szakképzett beszédterapeuta végezte széles e hazában, ezeknek is legtöbbször a fővárosban. A kordivatból azzá lett vagy született vidéki nyelvtársakkal a kutya se törődött. Hát itt aztán tényleg korlátlan lehetőségeket láttam megnyílni magam előtt, mert magánszámításaim és élettapasztalataim alapján a kezelésre szoruló felnőtt korúak száma több ezerszeresére, de akár tízezerszeresére is nőtt. Mellesleg szólva szintén az olvasmányaimban bukkantam rá

arra az érdekességre, hogy Franciaországban van toronymagasan a legtöbb felnőtt-terapeuta. Na ezen aztán nincs mit csodálni, derültem jót magamban, hiszen ott, teljesen függetlenül a múltjától és életkorától, jóformán mindenki az orrán keresztül beszél, és ráadásul vannak vagy ötven-hatvan millióan. Jól képzett szakemberek lehetnek azok a francia terapeuták, ha annyi ember közül ki tudják szűrni az igazi fogyatékosokat.

Abban biztos voltam, hogy az alakulófélben levő, méregdrága piacról a született, az igazi dadogók, raccsolók, hadarók nagy része eleve kiszorul. Kiszorul egyrészt a megfizethetetlenül magas árak miatt, másrészt pedig azért is, mert ők röstellik az állapotukat, és csak a legritkább esetben gyógykezeltetik magukat. Ők jelentették mindig is azt a fekete foltot a statisztikában, amely miatt a beszédhibások számát soha nem lehetett pontosan meghatározni, és amely most az én embereimmel még nagyobb, még feketébb lett. De már nem sokáig. Én felfedezem őket, mint Kolumbusz Amerikát, és bevezetem őket a nyilvánítottak állományába. Be én! Hiszen úgy ismerem a fajtájukat, mint a tenyereket, rájuk bizvást számíthatok. Mérget mertem volna rá venni, hogy amilyen makacsul álltak ellen egykor minden nyelvleckének, és amilyen buzgalommal tanultak meg valamikor egymástól raccsolni, dadogni, hadarni, az orrukon keresztül beszélni, most már ugyanolyan buzgalommal akarnak leszokni róla vagy rászokni valami új divatra. Ez a feltételezésem nemcsak beigazolódott, hanem hamarosan még felül is múlta várakozásaimat.

Egyszer véletlenül a televízióban rákattintottam egy politikai vitaműsorra, ahonnan rémülten azonnal el is akartam kapcsolni, ám a képernyőn elem társuló látvány szinte megbénított. Egy felcícomázott, kifestett, ránctalanított, meghatározhatatlan korú, szolárium barna bőrű, szőkített hajú nő osztotta az észet, aki leginkább úgy nézett ki, mint egy frissen restaurált múmia. Pirosra festett szája viszont, a múmiáéval ellentétben, úgy járt, mint a szélkelep, miközben néha haragosan felvonta feketére húzott szemöldökét, és egy-egy kézmozdulattal megvillantotta zöld körmeit. Vakítóan fehér, hibátlan fogsora ijesztően villogott, és vicsorított, mintha keresztbe le akarná nyelni összes nézőjét. Hirtelen igazat adtam egy barátomnak, aki nem tűr meg otthon televíziót azzal, hogy az ő házában ne szónokoljanak, ne osszák az észet idegen emberek. Persze a futball-világbajnokság alatt négyévenként, négy hétig rendszeresen egy ismerősénél lakik... Hát bizony, amilyen időket élünk, az ember nemcsak magán, de másokon is nehezen tud kiigazodni. Szóval a múmia csak beszélt, beszélt, beszélt, és amint odafigyeltem rá, az is egyre jobban szórakoztatni kezdett, amit ajkainak két vörös vonala közül kisajtolt magából. Például olyasmiket, hogy mit kell tenni *savazatszerzés csérljából*, és milyenek a megbízható *savazatsámláló semélyek*. Mindez annyira elkábított, hogy szinte észre se vettem a mellette álló férfit, pedig ott állt az is, és amikor nagy nehezen végre szóhoz juthatott... Hogy is mondják csak: egyik ámulatból a másikba estem. Ugyanis az első, a raccsoló főnökömrre ismertem benne, akit annak idején érdemeinek elismerése mellett más fontos munkakörbe helyeztek, és akit azóta se láttam. Egy kicsit kipofáso-

dott ugyan, a kevesebb haját is másként viselte, bajuszt növesztett, mintha ál-cázni akarná magát, de ő volt az, semmi kétség. Ha a külsejéről nem, hát akkor ráismertem volna a beszédéről. Minden második szava a probléma meg a próbálni volt, amit most valamivel jobban ejtett ki, talán vadonatúj fogsorának köszönhetően, amely neki is vészjóslóan villogott a bajsza alól. És ráismertem volna arról is, amit mondott. A futballhuligánokról beszélt, akik egyre *agresszívebben* segítik meg a csendrendelet *sabályait*, és akiknek megfélemezését fő célnak tekinti *választási programjában*. Nahát, hogy oda ne rohanjak! Ezek szerint a raccsolás helyett őt is az a kórság támadta meg, mint a múmiát, szókincsét pedig egy éppen neki való harmadik szóval sikerült bővítenie, amelyet azonban az alapszavaiban bekövetkezett fejlődésével ellentétben a régi módon ejtett ki. A két r túl nagy falatnak bizonyult, és az első fennakadt a torkán, azzal nem tudott megbirkózni. Szóval a szakmájánál maradt választási programjának ismertetésében, merthogy ezt a két mákvirágot országgyűlési képviselőnek jelölték, és most éppen saját maguk mellett korteskedtek.

De érdekeltek is engem! Engem az új felfedezésem érdekelt, ez az új nyavalya, amit olyan egyformán beszéltek. A tévét talán ki sem kapcsolva magukra hagytam őket, és rohantam a jegyzeteimhez. De hiába néztem át őket töviről hegyire, hiába gondoltam mindent végig alaposan, ilyen beszédhiba nem szerepelt gazdag repertoáromban. A begyakorlása persze gyerekjáték volt, aztán pedig hosszas utánjárás után kinyomoztam, hogy még nincs szakirodalma, hogy az új protézis okozza, és hogy az első tapasztalatok szerint csak nehezen, sok gyakorlással gyógyítható. Ezt egy fogorvostól tudtam meg, aki nemrég letörött jobb felső metszőfogamat kezelte, és akihez most információkért fordultam, és aki még azt is elpanaszolta, hogy tömegesen ostromolják őket a radikális fogászati beavatkozások után fellépő hangképzési rendellenességek korrigálására. De az már egy más szakma, ők nem tudnak rajta segíteni, és egy ehhez értő ember neki is jól jönne, nagyon feldobná a különben is szépen menő üzletét, hiszen nemzetközi beszédhibáról van szó, a külföldi páciensei, különösen a németek is küszködnek vele.

Radikális fogászati beavatkozások után fellépő hangképzési rendellenességek korrigálása. Így mondta a fogász, és így is vettem bele új szolgáltatásaimba. Aztán társultunk, megindult az üzlet, és ment is minden, mint a karikacsapás. Mint a karikacsapás? Azért olyan simán nem. Először is át kellett programoznom magam, legfőképpen meg kellett birkóznom egy súlyos lelki válsággal. Hiszen azelőtt a beszédhibák utánzásából éltem, most a róluk való leszoktatásból kezdtem élni. Azelőtt feketét mondtam, most fehéret. A saját válságom leküzdése mellett a páciensek hozzáállásával is meggyűlt a bajom, hiszen az ember köztudottan minden tulajdonságai közül a hibáitól szabadul meg a legnehezebben, és ez alól ők sem képeztek kivételt. Aztán pedig muszáj volt belerázódnom magába a munkafolyamatba is, ez se ment könnyen. Először a beszédhibát kellett demonstrálnom, a helytelen ajak- és nyelvműködést, a rossz levegővételt, majd a helyes kiejtés bemutatása következett. És mindezt ki tudja hányszor meg

hányszor elismételni! Egy-egy fárasztóbb nap után nyugodtan elmondhatom, hogy beteljesedett rajtam a büntetés, és arcom verejtékével keresem a kenyere-met. Ám többször felemlített vezeklési készségemnek hála, mindezt azzal intéztem el magamban, és abból merítettem erőt, hogy lám csak, Isten nem ver bottal. Amiben vétkeztem, abban bűnhődöm.

Az előzetes felméréseknek megfelelően működési területem jelentős része vidéken van, így a hét két-három napján, de sokszor szombaton is, már hajnalok hajnalán autóba vágom magam, és több órás vezetéssel jutok el úti célomhoz, este pedig vissza. A vidéki telephelyeken egy érdekes szakmai kihívás nehezítette tovább a dolgomat. A páciensek egy része ugyanis a maga tájnyelvén beszél, pontosabban mondva tájnyelven dadog, hadar, raccsol. Ez úgy különben egy kívülállónak egészen rendkívüli élményt jelenthet, nekem viszont izzadásgótos munkát. Képzeljünk csak el egy zalai, vasi, szegedi vagy palóc tájszólásban dadogót, raccsolót vagy hadarót, aki számára munkamódszerem szellemében nekem is zalai, vasi, szegedi vagy palóc tájszólásban kell demonstrálnom a hibáit, majd ugyanebben a formában rávezetnem a helyes kiejtésre. Szerencsére utánzási készségem itt is a segítségemre sietett, és hamarosan teljesen a birtokába kerültem minden fontosabb magyar tájszólásnak.

A sok fizikai fáradozás mellett egy erkölcsi, lelki feladat is nehezedett a vállamra, mégpedig a kordivatból lett nyelvi fogyatékosok, a nyelvtársak megkülönböztetése az igaziatól. Sajnos vagy szerencsére ez utóbbiak a várakozásaimnak megfelelően eleve jóval kevesebben voltak, a radikális fogászati beavatkozások után fellépő hangképzési rendellenességek korrigálására szorulók között pedig még elvétve sem fordultak elő. Egyszerűbben szólva, nekik nem volt hóféhéren villogó, vicsorgó fogsoruk, ellenkezőleg, mind foghíjasok és munkanélküliek voltak, akik a munkahelyszerzés reményében vállalták a nem olcsó kezelést. Mert mi tűrés-tagadás, nem voltam szívbjajos, és tarifáimat a legmenőbb fogorvosokéihoz igazítottam. Annyit tehettem értük, hogy rajtuk jóval kisebb pénzeket vasaltam be, amit munkám bonyolultságának köszönhetően szakmailag minden további nélkül, bármikor meg tudok magyarázni, ha valaki fennakad az eltérő költségeken.

Mivel munkaterületem és munkám tárgya átvitt és valóságos értelemben is maga a nyelv lett, szöveggyűjteményt szerkesztettem, amit kötelező tankönyvként megvetetek pácienseimmel. A több részből álló szöveggyűjtemény hagyományos beszédhibások számára készült fejezetébe közismert mondókákat, nyelvtörőket vettem fel, olyanokat, mint például a raccsolók számára a *sárga bögre, görbe bögre, a répa, retek, mogyoró, korán reggel ritkán rikkant a rigó*, a hadarók számára pedig olyanokat, hogy *jobb egy lúdnak két tyúknyaknál*, vagy hogy *az ipafai papnak fapipája van*. Az új beszédhibára, a radikális fogászati beavatkozások után fellépő hangképzési rendellenességekre – mivel ezekre a köztudat még nem talált ki semmit – magam írtam szövegeket. Ezekben felbukkannak egykori költői ambícióim, amiket aztán kellő tehetség híján, úgy látszik, a lélekvandorlásos beszédutánzásaimban éltem ki. Az egyik remeklésem így hangzik:

Száz szál szegfűt szagolgattam, százszorszépet szakítottam. Ha ezt annak a múmiának meg a volt első főnökömnek egyszerre a szájába tudnám adni választási kampánykörítésül, akkor még a televíziómat is bekapcsolnám, hogy megnézzem, hogyan boldogulnak vele.

A tanárnak otthon az idegeire mennek a gyerekei, az operaénekes kikapcsolódásként autót vezet, a buszsofőr a fürdőkádban énekel, a súlyemelő szabad idejében sakkozik, a sakkozó súlyt emel, így aztán nem csoda, hogy a fárasztó munka után esténként odahaza nekem sincs kedvem kinyitni a számat. Egyelőre nem mentem bele üzlettársamnak abba a tervébe sem, hogy valahol nyugaton is nyissunk egy telephelyet. Holott, ahogy ő mondta, ott aztán igazán nagyot szakíthatnánk, még hozzá súlyos euróban, amit az ottani páciensek a radikális fogászati beavatkozások után fellépő hangképzési rendellenességek korrigálásáért letejelnének. Egyébként a lemondás csak ideiglenes volt, és abban maradtunk, hogy később még visszatérünk az ügyre... Hajlottam is rá, meg nem is, hiszen vállalkozásom kezdetén, szerencsétlen próbálkozásaim miatt, elég szűkös idők köszöntöttek ránk. Olykor hol a fogunkhoz kellett verni, hol meg az élére kellett rakni a garast a családban, most viszont egyszerre bőven lett mit aprítani a tejbe. Ez elsősorban nem kettőnknek jött jól, mi már átéltünk ínséges időket is – hanem a gyerekeknek, akik éppen a családalapítás és a fészekrakás gondjaival küszködtek. És a piac kiismerhetetlensége tartogathat még kellemetlen meglepetéseket a számomra. A televízióban ugye már zászlót bontott a múmia és a volt első főnököm. Még belegondolni is rossz, hogy mi lesz abból, ha a radikális fogászati beavatkozások után fellépő hangképzési rendellenességek korrigálására szorulókat táborá egyszer csak megelégszi a költséges kezeléseket, és csatlakozik két prominens nyelvtársának pártjához? Hogy mi lesz? Hát akkor bizony az én nagy pénzeimnek annyi. Éppen ezért, ami az esetleges külföldi vállalkozást illeti, a lelkem készen állt rá, csak a testem lett érezhetően erőteljesebb, a beszélőizmaim, a hangszálaim ernyedtek el. Ezért is hallgattam egyre nagyobbakat és mélyebben. Személyzeti osztályvezető koromban még szőrével gyógyítottam a kutyaharapást: otthon még normális beszéddel hevertem ki a nap fáradalmait, és találtam vissza önmagamhoz, most viszont hallgatással.

Azt azért nem mondom, hogy kimerültségem miatt némasági fogadalmat tettem volna, mint bizonyos szerzetesrendek tagjai, vagy hallgatási rekordot állítottam fel, mint egy New York-i férfi, aki tizenöt millió ember között huszonegy napig meg tudta állni, hogy egy árva szót se szóljon. A huszonkettedik nap reggelén, a metrón megkérdezte tőle egy nő, merre van a Times Square. A fickó teljesen elvesztette az eszét, negyvenöt évet élt itt, de a körülbelül öt-hat millió felnőtt New York-i nőből még egyetlen egy sem szólította le, különösen nem egy ilyen bombázó. Egyébként is, nincs olyan ember a világon, aki ne tudná, merre van a Times Square, gondolta magában, ez biztosan akar valamit tőle, és mindenféle szennyes képzelődésektől megittasulva lelkesen magyarázni kezdett. A nő viszont tényleg nem tudta. Éppen akkor érkezett egyenesen Ausztráliából, azt sem tudta, melyik lábára álljon a nagy ismeretlenségben, és azt sem, hogy

merre van a Times Square. Miután mindent jól megértett, amit akart, szépen fogta magát, és odébbállt. Az ürge pedig verte a fejét a falba, amiért egy ilyen kis ribanc belekötött a levesébe, ő pedig bedőlt neki, és egy olcsó szívesség miatt kárba vezett huszonegy nap hallgatása. Pedig bekerülhetett volna a rekordok könyvébe. Már csak két hét kellett volna hozzá. Újra kezdeni semmi kedve nem volt. Igaz, egyedül lakott, a szomszédaival nem érintkezett, a bevásárlásait önkiszolgáló boltokban intézte, és munkanélküli lévén, a munkahelyén sem kellett beszélnie. Ám a hallgatástól egyszer és mindenkorra elvette a kedvét az a tudat, hogy a tizenöt millió ember közül mindenféle alakban, például egy ilyen nőben testet öltve, lépten-nyomon ott leselkedhet rá a megszólalás kísértése.

Egyébként nem csak magányos és fáradt felnőttek menekülnek a beszéden túli világba, nem csak ők kíváncsiak rá, hogy mi van azon túl, mi van abban az ismeretlen tartományban, amelyből ha meg is tér még az utazó, nem szívesen beszél róla. A hallgatás vágya és kihívása már a gyerek fantáziáját is izgatja. Gyerekkoromban sokszor játszottunk némaságot, és tettük próbára tűrőképességünk, kitartásunk határait. Egy ilyen próbatételhez sokan, legalább nyolcan-tizen kellett, hogy egy nagyobb közösség előtt bizonyosodjon be, ki a legény a gáton. Bevezető szertartásként egy kis mondókát mondtunk:

Vizet veszünk a szájunkba,
Aki először megszólal,
Az van odakint.

Utána tényleg mindenki vizet vett a szájába, de jó sokat ám, hogy az arcunk majd kicsattant tőle, aztán körbe telepedtünk, és mindenféle grimasszal megmutogatással, csiklandozással próbáltuk rávenni a másikat a megszólalásra, a nevetésre, aminek csalhatatlan jeléül ki kellett köpnie a vizet, ami a játékból való kiesését jelentette. A férgese hamar elhullt, de volt, aki derekasan állta a sarat, és hosszú ideig nem engedett semmiféle kísértésnek. Ha jól emlékszem, én is közéjük tartoztam. Egy ilyen helytállás bizonyos ranggal járt. A legtovább hallgatni tudókra valami kétes elismeréssel néztek fel, bennük más erényeket gyanítottak, mint a testi ügyességet, erőt igénylő játékok győzteseiben, de mindennek akkoriban nem tulajdonítottam semmi jelentőséget.

Én nem vetemedem olyan különőségekre, mint az a New York-i ipse, és otthonomban, hallgatásom helyszínén kísértések sem leselkednek rám, és vizet sem kell már vennem a számba. Az én hallgatásom időben és térben behatárolt hallgatás, és csak bizonyos helyzetekre és személyekre vonatkozik. A munkámban eleve nem gyakorolhatom, kizárólag csak otthon és a legszűkebb baráti vagy ismeretségi körben. Étkezéskor, búcsúzásakor, viszontlátáskor, mindennapi ügyek intézésekor, megrázó, előre nem látható vagy rendkívüli események alkalmából még megszólalok, például, ha az óceán fölött, ötszáz utassal a fedélzetén lezuhan egy repülőgép, ha egy iskolai lövöldözésben, valahol a világ másik felén egy középiskolás diák lemészárol ötven másik középiskolás diákot,

vagy ha a fürdőszobámban elfogy a borotvahab. De egyre inkább akkor érzem magam a legjobban, ha csend honol körülöttem. A feleségem ugyan rendszeresen noszogat, hogy miért hallgatok már megint, hogy szólaljak már meg végre, hogy beszéljünk már egy kicsit. Ő meg is teszi, én készséggel és türelmesen végighallgatom, de közben többnyire meg se mukkanok, csak megvonom a vállam, vagy bólintással, biccentéssel, fejrázással, pillantással, legfeljebb hümmögéssel válaszolok neki. Aztán amikor ezek a különös esti beszélgetéseink véget érnek, végképp átadom magam a hallgatás örömének. Ilyenkor már semmi nem zavar. A gyerekek rég kirepültek, a televíziót a múmia és a volt főnököm rémséges látványa óta soha többé nem kapcsolom be.

Egyszer engem is leszólított egy nő, méghozzá Moszkvában, ahova szakmai tapasztalatszerzés céljából népes küldöttség tagjaként egy kongresszusra küldtek. Ott ugyanis jóval nagyobb és haladó hagyományai voltak a csend- és végrendeleti ügyeknek. A tanácskozások közben sikerült magamnak egy szabad délutánt szakítanom. Forró nyári nap volt, ilyen is van arrafelé, nemcsak hideg, és miközben az üres kirakatok látványát csodáltam, megszólított az a nő. Minden teketória nélkül a kezembe nyomott egy papírpénzt, és a szemben levő turistaboltra, majd a biztonság kedvéért a napszemüvegemre mutatva megkért, hogy vegyek neki egy olyat. Bementem a boltba, az eladó elkérte az útleveletem, ami nélkül ki se lehetett mozdulni az utcára, átvette a papírpénzt, később kiderült róla, hogy tíz dollár, megvizsgálta, a szélén talált egy kis szakadást, mire visszaadta, és a napszemüvegből nem lett semmi. Pedig odakint a nő a közben előkerült férjével együtt már türelmetlenül és reménykedve várt, és a rossz hír szemmel láthatóan letörte. Egy hirtelen gondolattal levettem vadonatúj olasz napszemüvegemet, és odaadtam neki. Először szabadkozott, de a végén csak elfogadták, ekkor fizetni akartak, és amikor ezt elutasítottam, meghívtak magukhoz. Ott laktak a közelben. Késő estig maradtam, mondhatom, többet tanultam tőlük, mint a kongresszusunkon. Búcsúzáskor ünnepélyesen leültek, engem is leültettek, majd lágyan hullámozó nyelvükön azt mondták: *Pomolcsim* – és mély, hosszú hallgatásba merültünk. Először azt hittem, hogy az irántam való tapintatból teszik, mert jobbára csak kézzel-lábbal érintkeztünk, akár el is adhattak volna oroszul, olyan keveset tudtam a nyelvükből. De nem, amint kiderült régi szokás szerint egymás között is így válnak el mindenkitől, aki messzi útra indul, és akit többé talán nem is látnak viszont. Volt miről hallgatnunk. És látni sem láttuk többé egymást. Így teszek most én is. *Pomolcsim* – mondom magamban, és néma csendben igyekszem elbúcsúztatni a múltamat, amely kelleetlenül, nehézkesen búcsúzkodik, miközben néha a jövő felől fenyegetően felrémlik egy hosszú, a moszkvainál mérhetetlenül hosszabb út, ami után úgyszintén nem lesz viszontlátás.

Aki elvész a részletekben, és nem látja tőlük a lényegét, arra azt szokták mondani, hogy a fától nem látja az erdőt. Hosszú hallgatásaim közben egyszer csak ráébredtem, hogy én is így jártam. Ráébredtem, hogy annyi tévelygés után észrevétlenül elértem a nyelvi fogyatékoság legmagasabb fokára: tökéletesen

tudok hallgatni, tudok néma lenni. De nem ám úgy, mint az az amerikai, aki csak be akart kerülni a rekordok könyvébe, és ezért eleve kudarcra volt ítélve. És nem is úgy, hogy az elhallgatáshoz vizet kell vennem a számba, mint gyerekkoromban. Hanem egész egyszerűen megtanultam, mint valami különleges nyelvet, amin nagyon jól ki tudom fejezni magam. A hallgatásom biztos és szilárd lett, amikor rászánom magam, amikor eljön az ideje, nem dőlök be semmiféle csábításnak, nem tudnak megszólalásra bírni semmiféle külső ráhatással.

Valamikor sokat jártam színházba, és jól emlékszem, hogy az olyan darabokban, ahol részegek vagy némák játszottak, a nézők velem együtt mindvégig hitetlenkedve csóválták a fejüket, és azt várták, hogy a részeg bármelyik pillanatban kijózanodhat, a néma pedig megszólalhat. Mint ahogy megszólalt az a New York-i ürge is. Mert minden komolytalanul történt. A részeg alakító színész tömény ital helyett csak valami híg lötytyöt ivott, és részegsége nem is lehetett részegség, a néma csak színlelte a némaságot, és olyan pótszer gyanánt használta, ami nem kiérlelt, megaszúsodott hallgatásból készült, hanem olcsó fecsegésből, és ezért szinte csak az alkalomra várt, hogy szóban fejezhesse ki magát. Én viszont a némaság egy másik nyelvét, az oroszokét tanultam meg, akik a búcsúzás előtt leülnek hallgatni, tíz percre elnémulnak, és magukba temetnek mindent, amire kár a szót vesztegetni. Mint azok az emberek, akikben sokkal több olyan dolog halmozódott fel, amikről, ha eljön az ideje, hallgatni kell, és nem beszélni. Mint most már bennem is.

A tökéletes hallgatás birtokában és nehéz munkámra emlékezve néha elábrándozom, és időnként megint kacérkodni kezdek valami könnyebb munka gondolatával. Például a néma színházi szerepekkel. Azokban aztán kipihentethetném fáradt ajkaimat, számat, nyelvemet, torkomat, gégémet. Ilyenkor képzeletben színházba megyek, és végiggondolom, mit is hallgathattak el azok a néma szereplők. Közben a halak hangtalan tátozásához hasonló szájmozgással még láthatóvá is igyekszem tenni az elhallgatott gondolatokat. Az ilyesmi a színpadon nagyon hatásos lehet. De aztán eszembe jutnak a melléfogásaim. Eszembe jutnak dicstelen szerepléseim a szappanoperákban és más egyéb folytatásos fürmedvényekben, ami még csak hagyján. Azok egy nehéz kezdet legelső lépései voltak. A másik melléfogásomra, a nyelvtársi múltamra viszont ráment a fél életem. Ilyenkor legyintek egyet, és igyekszem megbarátkozni a külföldi munka gondolatával. Igen, a legjobb lesz talán már holnap felhívni fogorvos üzlettársamat, hogy mégis érdekel a dolog, nehogy megelőzzön valaki bennünket. Mert a némaságot, azt nem adom el. Azt megtartom magamnak.